

GÜRCÜ YAZAR İLİYA ÇAVÇAVADZE'NİN "YOLCUNUN YAZILARI" ADLI ROMANININ TÜRKÇE ÇEVİRİSİNDEKİ DİL OYUNLARI ÜZERİNE İNCELEME

Gül Mükerrerem ÖZTÜRK*

Geliş Tarihi: Şubat, 2017

Kabul Tarihi: Mart, 2017

Öz

19. yüzyıl Gürcü edebiyatının ve siyasal yaşamının en önde gelen isimlerinden biri olan İliya Çavçavadze, Gürcistan'ın toplumsal gelişmesinin çok önemli bir dönemini oluşturur ve karmaşık olgusuyla dikkat çeker. Bir geçiş dönemi yazarıdır. Yapıtlarında dönemi için çok büyük önem taşıyan toplumsal sorunları sergilemiş, bu sorunlara çözüm getirebilmek için yaratıcı ideolojisinin silahıyla büyük bir mücadele veren bir kişidir.

Bu çalışmamızdaki amaç; Gürcü yazar İliya Çavçavadze'nin en önemli eserlerinden biri olan *Yolcunun Yazıları* (მგზავრის წერილები) adlı romanının Türkolog Asmat Caparidze tarafından Türkçe çevirisi yapılan eserdeki dil oyunlarını tespit etmektir. Eserin tespit edilmesi sonucu çevirinin dilsel ve anlamsal açıdan oldukça başarılı olduğu, fakat dil oyunları çerçevesinde birtakım sorunları da beraberinde getirdiği tespit edilmiştir. Bu sorunlar kaynak metindeki sözcük düzeyinden kaynaklanmaktadır. Konu ilişkisi ve amaç dil özellikleri göz önünde bulundurularak dil oyunlarının sorunlarının çözümü için de öneriler getirilmiş ve tespit edilirken Türk Dil Kurumunun *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Eter Mamulia* Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü ve Türkçe-Gürcüce iki ciltlik sözlük kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İliya Çavçavadze, Yolcunun Yazıları, dil oyunları, dilsel, anlamsal.

GEORGIAN WRITER ILIA CHAVCHAVADZE INVESTIGATION ON THE LANGUAGES OF THE TURKISH TRANSLATION OF THE "JOURNEY WRITTEN"

Abstract

One of the most prominent names in 19th century Georgian literature and political life, Iliya Çavçavadze constitutes a very important period in the social development of Georgia and draws attention with its complexity. It is a transitional period. He exhibits social problems of great importance for his period in his works and is a person who struggles with the weapon of his creative ideology in order to solve these problems.

The purpose of this study is; One of the most important works of the Georgian writer Iliya Çavçavadze, *Yolcunun Yazıları* (მგზავრის წერილები) is to detect the language plays of the novel, which was translated into Turkish by the Turkishologist Asmat Caparidze. It has been found that the translation of the end result is quite successful in terms of linguistic and semantic, but also brings some problems in the context of

* Doktora Öğrencisi; Batum Şota Rustaveli Devlet Üniversitesi, gul.m18@hotmail.com.

language games. These problems stem from the word level in the source text. When proposals were made for solving the problems of language games in consideration of topic relation and aim language characteristics, Turkish Language Institution's Proverbs and Idioms Dictionary, Eter Mamulia Turkish-Georgian Idioms Dictionary and Turkish-Georgian two volume dictionaries were used.

Keywords: Iliya Çavçavadze, Journey Written, language games, linguistic, semantic.

Giriş

Çok karmaşık yapısına karşın, insanın doğduktan sonra birkaç yıl gibi şaşkıncı kısa bir süre içinde öğrendiği dil, o dili konuşan bireyin dünyaya bakış açısını ve düşünme biçimini belirleme, çevresindekilerle iletişimini, binlerce yılın birikimi olan bilgi varlığına erişmesini ve düşünsel gelişimini sağlama özellikleriyle yaşamımız boyunca her daim yanımızda olan önemli bir varlıktır. Dil, gerçekleştirdiği bunca yaşamsal işlevin yanı sıra, en eski ve yaygın sanat alanlarından biri olan edebiyatın da varoluş sebebidir. Ayrıca dil, o dili konuşan toplumun kültürünü yansıtan bir ayna, o kültürün düşünüş biçimini, dünya anlayışını belirleyen belki de en önemli etken, toplum içi ve toplumlar arası ilişkilerin ön koşuludur (Toklu, 2007: 13).

İletişim alanında en temel araç dildir. 20. Yüzyıl'dan itibaren çeviri, bilgi aktarımında, dolayısıyla iletişimin sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Çeviri, kültürleri birbirine yakınlaştıran, tanınmasını sağlayan, iletişimi aracılığıyla bağlantıyı kuran, bilimi, sanatı evrensel hale getiren bir olgudur. Çeviri, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde en genel anlamıyla “dilden dile aktarma” olarak geçtiğini görmekteyiz.(1988: 125) Gürcü dilinde ise 1986 yılında *Kartuli Ganmartebiti Leksikoni* (ქართული განმარტობითი ლექსიკონი) Gürcüce sözlüğünde ise bir dilden başka bir dile aktarmak ya da başka dil aracılığıyla geçmesi olarak ifade edilmektedir.

Gürcü bilim adamı Dali Pancikidze ise çeviriyi; dilsel iletişime ait bir tür olduğunu, herkesin kendi boyutuyla daha bağımsız bir şekilde makro dilbilimine yerleştiği ve metnin dil bilimsel, ulaşım, sosyal, pragmatik dil bilimsel, psikolinguistik gibi bütün disiplinlerle sıkı bağlantılı olduğunu diğer yandan, çevirinin teorik olarak öğrenilmesinde dil bilimsel inceleme metotlarının kullanımının iletişimsel yönünü ortaya çıkarmış ve bu da onun işlevini betimlemesiyle iletişime özgü türün çevirinin temelinde oluştuğunu göstermektedir.

Fransız bilim adamı Rosenzweig, çeviriyi değişik yönden yaklaşarak ele almaktadır: O çeviriyi “iki efendiye hizmet etmek” olarak değerlendirmektedir. Ona göre, biri kendi içindeki yabancıdır bu efendilerin, diğeri ise yapıtı kendisine mal etme arzusu içinde olan okurdur. Bu durum bir çelişkidir. Bu çelişki aslında hem sadakat arzusu hem de ihanet kuşkusunu içinde barındıran bir sorunsaldan kaynaklanmaktadır.(Ricoeur, 2008: 10) Çevirinin, sınırları önceden

çizilmiş bir etkinlik olmadığının, toplumsal normlara göre şekillendiğinin altı çizilmiştir.” çeviri, yapısı ve sınırları kesinkes belirlenmiş bir olay değil, belli bir kültür dizgisi içindeki ilişkilere bağımlı bir etkinliktir (Even-Zohar, 2012: 131).

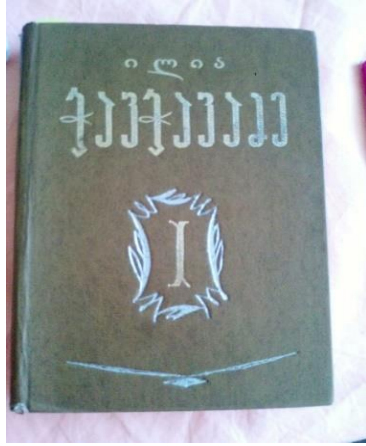
Yazın çevirisinin kaynak dil metin ile erek dil metni arasındaki sözcük ve dilbilgisi yönünden yeterli ölçüde denklik kurma, kaynak dildeki bir ifadeyi, anlam, işlev, üslup, kültürel bakımdan erek dile en doğru biçimde aktarmak bağlamında yapılan çalışmalar önemli yer tutmaktadır. Koller’in ele almış olduğu beş gruptan biri olan “Dil kullanımsal eşdeğerliğini” açıklamak gerekirse, kullanımsal eşdeğerlik kavramından kaynak metin içeriğinin, yani bu metinde kullanılan dilsel öğelerin, kavramların erek dildeki alıcılar tarafından rahatlıkla anlaşılabilir şekilde aktarılması ifade edilmektedir.” şeklinde ifade etmektedir (Koller, 1987).

Çeviri tarihi, insanoğlunun varlığıyla birlikte anılmaktadır. İnsanın, Kendisi için yabancı olan dünyada, içinde yaşadığı toplumun dilini öğrenip varlığını sürdürebilme ve birlikte yaşadığı insanlarla iletişim kurma zorunluluğu, toplumlar arası düzeyde de zorunlu hale gelmiştir. Zira küreselleşme sürecinde sınırların kalkmasıyla birlikte toplumsal iletişim doğal olarak gerçekleşmektedir. Bağımsız bir dil olarak ele alınan çeviri etkinliği, çok boyutlu, karmaşık, dolaşık bir sistemdir. Çeviri etkinliği, bilim adamları tarafından kısaca “diller ve kültürler arası bir aktarım” (Boztaş, 1992: 249); “bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracı” (Vardar, 1981: 172-173) olarak tanımlanır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere çeviri etkinliğinin pek çok işlevi vardır, ancak en öne çıkan işlevi ise kültürler arası iletişimidir.

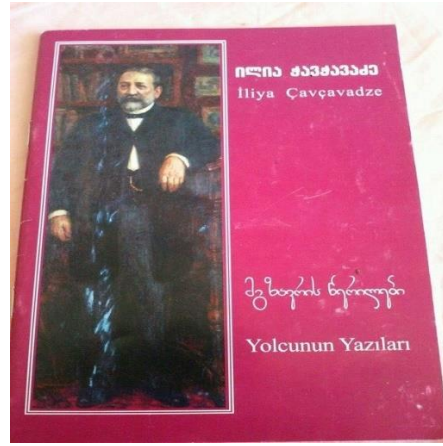
Değişik kültürlerin ve kültürel etkinliklerin somut ürünleri olan bu eserlerin çevirisiyle başka toplumların ve ulusların kültürel değerleri aktarılacak kültürler arası iletişim sağlanmış olur. Kültürler arası iletişimin önemi yazınsal metinlerin bu iletişim sağlayan en önemli araçlardan biri olması bunun bir göstergesidir. Yazınsal metinler sanat eseri niteliği taşıdığından, tüm insanlık için ortak bir mirastır. Bu eserlerin bir dilden diğer bir dile aktarılırken elbette ki ortak kültürel mirastan faydalanması kaçınılmazdır. Yazınsal metinleri çevirisi, iki kültür arasında bir kültür görevi gördüğü ve bu köprünün sağlamlılığı ancak çevirinin yeterli olmasıyla özdeş hâle gelmektedir. Çevirme sürecinde karşılaşılan en önemli sorun, metin içerisinde kullanılan mecaz, deyim, ikileme, mecazi, söz sanatları ve dil oyunları gibi öğelerin erek yani hedef dile aktarılmasıdır. Bunun yanı sıra yazınsal metinlerde yer alan dilsel öğeler, bir toplumun kültürüne ait olduğundan bu öğelerin bir dilden başka bir dile aktarılması çevirmeni zorlamaktadır. Bundan dolayı da eser, sanatsal özelliğini yitirmiş hâle

gelmektedir.

Yazınsal metinlerin çevirisinde çevirmenler birbirinden farklı iki anlayışı benimsemektedir. Birincisi kaynak metne bağlı kalarak sözcüğü sözcüğüne, kelimesi kelimesine çeviri anlayışını, diğeri ise erek kültürü dikkate alıp kaynak metnini göz ardı eden bir çeviri tutumu anlayışdır.

Kaynak metin

Hedef metin

Bu çalışmada Gürcü yazar İliya Çavçavadze'nin *მგზავრის წერილები (Mgzavris Tserilebi)* adlı romanın Türkolog Asmat Japaridze tarafından 2007 yılında Tiflis'te yayınlandığı Türkçe çevirisi incelenmeye çalışılacaktır. Ayrıca çeviri kitabından eserin Gürcüce metni de yer almaktadır. *Yolcunun Yazıları* adıyla Türkçe okurlarına kazandırılan bu romanın özgün dili Gürcüce olan yazınsal ürünün Türk diline nasıl aktarıldığını betimleme ve aktarım tarzlarını da değerlendirilerek çevirmenin çevirirken konu ve dilbilgisinin ne ölçüde harmanlayarak kullanabildiğini ele alarak değerlendireceğiz.

İliya Çavçavadze

19. Yüzyıl Gürcü edebiyatının ve siyasal yaşamının en önde gelen isimlerinden biridir. Gürcistan'ın Rus hâkimiyetinden kurtuluş hareketinde önemli bir rol oynamıştır. Gürcü yazar Akaki Tsereteli ile birlikte yeni Gürcü edebiyatının yaratıcısıdır. İliya Çavçavadze, 27 Ekim 1837'de Kvareli'de doğmuştur. On yaşına kadar ailesinin yanında eğitim görmüştür. Daha sonra Tiflis'e özel bir yatılı okula gönderilmiş; iki yıl sonra liseye başlamıştır. Liseyi bitirdikten sonra Petersburg'a gitmiştir. Orada felsefe, toplumbilim, ekonomi, politik alanında eğitim görmüştür. Üniversitedeki karışıklıktan dolayı eğitimini yarıda kesip Gürcistan'a dönmüştür.

İliya Çavçavadze, 1864'ten sonra edebi etkinlikleriyle birlikte çeşitli devlet kuruluşlarında görevine devam etmiştir. Gürcü Halkının Eğitim ve Öğretiminin

Yaygınlaştırılması Derneğinin başkanlığını yapmıştır. 1879'da Gürcistan Tiyatro Sanatı Derneğinin başkanı seçildi. 1877'den İveria dergisini, daha sonra da aynı isimle bir gazete çıkarmıştır. 1906'da Devlet Konseyi üyesi seçilince, bir süre Petersburg'da yaşamıştır. "Akademik" gruba katılmış ve misyonunun "Tüm Gürcistan'ın ve Gürcülerinin çıkarlarının savunuculuğu" olduğunu duyurmuştur.

İliya Çavçavadze, tüm edebî yaşamı boyunca sanatın özünü tanımlamak, sanatın, ülkenin toplumsal ve siyasal yaşamındaki yerini göstermek, okuru etkileyebilecek nitelikteki sanatsal yapının özelliklerini belirlemek gibi sorunlarla ilgilenmiştir. En tanınmış eserleri arasında; *ოთარაანთ ქვრივი / Otar'ın Dulu Hikâyesi* (1887), *გლახობის ნაამბობი / Dilencinin Hikâyesi* (1859), *სარჩობელაზე / Darağacında* (1879) ve *განდევილი / Münzevi*.

İliya Çavçavadze *Yolcunun Yazıları* adlı eserini 1861 yılında yazmıştır. Son incelemelerin ardından 1871 yılında yayınlanmıştır.

"Yolcunun Yazıları" Adlı Romanın Özeti

Çavçavadze'in erken dönem eserlerinden biri olmanın yanı sıra onun gelecekte izleyeceği sanat yolunun yönünü çizen kısımlarını, vatan sevgisini göstermesi ve onun sevenleri üzerinde diğer eserlerine kıyasla daha çok tutulması onu ayrıcalıklı hale getirmiştir. *Yolcunun Yazıları* 1861 yılında henüz daha 23 yaşındayken, ülkesi Gürcistan'a geri dönerken kaleme aldığı bir eserdir. Yazar dört yıl Rusya'da kalmış Ermeni tüccarının tezgâhtarı yani kendisinin Rusya'dan Gürcistan'a geri dönerken düşündüklerini, gördüklerini, duyduğu memleket özlemini, kafasındaki soruları, cevapları anlaşılacağı tarzda not etmiştir.

Ayrıca eserde Avrupa gelenekleri, Rusya'ya üniversite eğitimi almak için gidenleri, makamlarla orada da aldatılanları ve bağımsız eski Gürcistan'a duyulan duyduğu hasreti de örnekler üzerinden dile getirmektedir.

***Yolcunun Yazıları* Adlı Eserin Türkçe Çevirisinde Eşdeğerliliğin İncelenmesi**

Çeviri işleminde kullanılan "eşdeğerlik" kavramının Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılan Türkçe Sözlükte (s. 470), "iki alanın eş değer olma durumu, muadelet" şeklinde tanımlanmaktadır. Eşdeğerlik kavramının anlamı ise 2001 yılında İstanbul'da basılmış olan iki ciltlik Türkçe-Gürcüce Sözlükte, "ეკვივალენტობა, ტოლფასობა/ Ekvivalentoba/Tolpasoba" şeklinde kullanılmaktadır. Yine aynı şekilde Gürcüce çeviri alanında bu kelimeler kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise İliya Çavçavadze'nin "*Yolcunun Yazıları*" adlı eserinin özgün metin ile Türkçe çevirisi arasında gerçekleşen dil oyunları çerçevesinde örnekler alınarak karşılaştırılması yapıp özgün metin ve Türkçe çeviri metninde dilsel, dizisel, biçimsel ve

metinsel eşdeğerliği incelenecektir.

ÖRNEK I

“კვამლის სიტკბოებაზედ კი უკაცრავად, და სიამოვნებაზედ კი ამას მოგახსენებთ, რომ კვამლი ფრიად სასიამოვნოა, -პირველი იმისათვის, რომ კვამლი თვალს ეფარება და მართლჭვრეტა უშლის, მეორე იმისათვის, რომ კვამლი ხშირად თვალიდამ ცრემლს გვაყრევინებს ხოლმე.” (მგზავრის წერილები, გვ. 5)

“Dumanın tatlılığına dair söyleyecek bir şey yok, ama zevkliği konusunda insanın şöyle diyəsi geliyor: duman çok zevklidir, bir taraftan gözümüzü kapatıyor ve doğruluğu görmemizi engelliyor, diğer taraftan ise duman sık sık gözyaşlarımızı akıtıyor.” (Yolcunun Yazıları, s. 38)

Yukarıda verilen örnekte 1. örnekte çeviri metninde çevirmen kaynak dil yazarının üslubunu yani ifade tarzını söyleyiş biçimini dikkate alarak hedef dile aktarmayı başarmıştır. Bunu dile getirirken cümlelerde geçen her bir kelimenin düz ve yan anlamlarını ve çağrışımsal anlamlarını göz önüne alarak çeviriyi gerçekleştirmiştir. Örnek verecek olursak “*კვამლი ხშირად თვალიდამ ცრემლს გვაყრევინებს ხოლმე.*“ bu cümlede geçen “*თვალიდამ ცრემლს გვაყრევინებს*“ ifadesi hedef dilde yine onun dengi olan “*gözyaşlarımızı akıtıyordu.*” ifadesiyle aktarılmıştır. Örnek olarak verdiğimiz bu çeviriyi çevirmen açısından başarılı bir çeviri olarak değerlendirebiliriz.

ÖRNEK II

მაგით დადის?! იმიტომაც შორს არის წასული!.. ღმერთმა მშვიდობის მგზავრობა მოგცეთ. მე კი, სწორედ გითხრათ, თავს ვერ გამოვიმეტებდი, რომ მაგაში ჩავმჯდარიყავ. მშვიდობით! თუ შევდეთ ერთმანეთს კიდევ როდისმე, გთხოვთ მიცნობდეთ.” (მგზავრის წერილები, s. 6)

“Bununla mı geziyor? Ondan ileri geliyor. İyi yolculuklar size, bana gelince, ben bu at arabasına binerek kendime yazık edecektim. Elveda! Beni unutmayın, belki yine görüşürüz.” (Yolcunun Yazıları, s. 39)

Çevirmen bu örnekte kaynak dil metninde yer alan “*თავს ვერ გამოვიმეტებდი, რომ მაგაში ჩავმჯდარიყავ.*” ifadeyi hedef dilin metin geleneğine uygun olarak; “*ben bu at arabasına binerek kendime yazık edecektim.*” şeklinde çevirmiştir. Hem kaynak dil metnin

biçimin hem de içeriğini anlaşılır bir dille okuyucuya aktarmıştır.

ÖRNEK III

“პოვოსკა ჩემს ჩაჯდომაზედ შეტოვდა. „იამშიკმა“ თვალეზი აახილა და მე ბღვერა დამიწყო. მერე აკრიბა სადავეები, “მწუო, მწუო“, დაუწრუწუნა უჭმელობისაგან გადალეულს და ყურებჩამოყრილს ცხენებს და მოუღერა შოლტი.” (მგზავრის წერილები, გვ. 6)

“Bindiğimde at arabası sarsıldı. Sürücüsü gözlerini açtı ve bana çatık kaşlı bakmaya başladı. Sonra dizginleri ele alarak açıklıktan bir deri bir kemik kalmış ve kulakları asılmış olan atlara seslenip kamçıyı sırtlarını indirmeye hazırlanıyordu.” (Yolcunun Yazıları, s. 39)

Yukarıdaki örneği değerlendirdiğimizde çevirmenin kaynak metnin içeriğini göz önünde bulundurarak birebir eşdeğerlikte aktarmıştır. Ancak çevirmen hedef metni üretirken dikkatimizi çeken nokta yukarıdaki çeviri metnin ikinci cümlesinde kaynak metinde geçen “*იამშიკმა*” kelimesi Rusça (At arabasını kullanan kişi) bir kelimedir. Çevirmen bu kelimenin karşılığını birebir aktarmıştır. Bu da çevirmenin Rus diline de bir hâkim olduğunun bir göstergesini oluşturduğu aklımıza getirmekte. Yine kaynak metnin ilk cümlesinde yer alan “*პოვოსკა*” kelimesi de Rusçada “at” anlamına gelen bir kelimedir. Yazar bu kelimeyi çeviride birebir aktarmayı başarabilmiştir. Yine kaynak metinde yer alan “*იამშიკმა*” *თვალეზი აახილა და მე ბღვერა დამიწყო.*” cümlesi hedef dilde “*Sürücüsü gözlerini açtı ve bana çatık kaşlı bakmaya başladı.*” şeklinde çevrilmiştir. Kaynak metindeki “*მე ბღვერა დამიწყო.*” ifadesi Hedef dilde “*bana çatık kaşlı bakmaya başladı.*” şeklinde çevrildiğini görmekteyiz. Aslında bu cümle Türkçeye “*bana kaşlarını çatarak bakmaya başladı*” olarak çevrilebilir. Çünkü bu ifade cümleyi daha anlamlı kılmaktadır. Fakat hedef dildeki “*bana çatık kaşlı bakmaya başladı.*” ifadesi cümlelerin amaç dildeki eşdeğerliliğini bozmaktadır.

ÖRNEK IV

რაკი ვლადიკავკასიადამ გამოვედი და ჩემის ქვეყნის სიომ დამკრა, გულმა სულ სხვა-რიგად დამიწყო ფეთქა. პოვოსკაში ქვებზედ ხათქა უკეთესთა ფიქრთა დამიბზევდა ხოლმე. ახლა კი, როცა სტანციის ოთახის ტახტზედ მამა-პაპურად გავიშოტე, ღვთისწყალობა შენა გქონდეს, რომ მე ფიქრს მივეცი სრული ჩემი გულისყური და ყურადღება. ჯგუფად მომიგროვდა ყოველიფერი, რაც კი დამეტოვე ჩემს მშვენიერს პატარძალსავით მორთულს ქვეყანაში, რაც კი მენაზა, მეცადნა და მეცნო უცხოეთშია. მრავალნაირი ფიქრები ერთად, რეულად, გონების თვალ-წინ

წარმომიდგნენ, მაგრამ ელვის უმაღლეს ერთი ფიქრი მეორეზედ მეცვლებოდა, *ასე რომ ჩემი გონების თვალი ერთ-და- იგივე საგანზედ ერთს წუთსაც ვერ გავაჩერე* ერთის სიტყვით, ჩემს ტვინში სრული რევოლუცია მოხდა: ძირს მილაგებულნი ფიქრები მაღლა მოექცნენ, მაღლა დალაგებულნი ძირსა და მერე აირივნენ ერთმანეთში. (მგზავრის წერილები, გვ. 9)

Vladikafkas'tan çıkıp memleketimden gelen esinti bana dokununca heyecanlandım. Bindiğim at arabası taşlar üzerinden hoplaya zıplaya ilerlerken en iyi düşüncelerimi dağıtıyordu. Şimdi ise garın odasındaki tahta babadan kalma bir tarzda gerildim ve düşüncelere kaldım. Gelin gibi süslenmiş memleketimde bütün bıraktıklarım, yurt dışında gördüklerim, çabalarım ve öğrendiklerim hepsi grup grup aklıma geldi. Değişik düşünceler hep birlikte sarmaş dolaş belirdi gözümün önünde. Fakat yıldırım hızıyla bir fikir başka bir fikirle dağılıyordu. Kısacası, adeta beynimde bir devrim olmuştu. Aşağıdaki fikirler yukarıya çıktı, yukarıdakiler ise aşağıya inerek birbirleriyle karıştı.”(Yolcunun Yazıları, s. 41)

Sunulan bu örnekte çevirmen kaynak metnin giriş bölümlerinde gerek içeriğin ve gerekse biçimin aktarılmasına büyük önem göstermiş, ancak kaynak metinde yer alan “*მაგრამ ელვის უმაღლეს ერთი ფიქრი მეორეზედ მეცვლებოდა, ასე რომ ჩემი გონების თვალი ერთ-და- იგივე საგანზედ ერთს წუთსაც ვერ გავაჩერე* ერთის სიტყვით, ჩემს ტვინში სრული რევოლუცია მოხდა.” cümlesinde geçen “*ასე რომ ჩემი გონების თვალი ერთ-და- იგივე საგანზედ ერთს წუთსაც ვერ გავაჩერე*” kısmındaki ifadeyi çevirmediğini görmekteyiz. Çevirmen burada cümleyi kelimesi kelimesine aktarmak için eşdeğerlik kurma çabası içine girmeyip tersine hedef dil odaklı bir çeviri anlayışını benimsemiştir.

ÖRNEK V

-რაკი ფარდაც ჩამოაფარეთ, ოთახიც დაბნელდება, ველარაფერს დაინახავთ. უეცრად შემოიტანეს სანთელი, განათდა ოთახი. განათლებაც ეგ არის. სწორედ მოგახსენოთ, არც ეს პაპიროსია ურიგო. პეტერბურგიდამ იქნება? (მგზავრის წერილები, გვ. 14)

-“Perdelediyseniz, oda karanlık oldu, hiçbir şeyi göremezseniz. Birden odaya mum getirdiler, oda aydınlatıldı. Öğretimde budur. Bu sigarada kötü değil. Herhalde Peterburg'dan aldınız.” (Yolcunun Yazıları, s. 45)

Çevirmen bu verdiğimiz örnekte çevirmen orijinal metnin dil örgüsünde yer alan düzenekleri farklı bir biçimde aktarma yolu bulmuştur. Örneğin; Kaynak metinde geçen

“განათლებაც ეგ არის.” cümlesini hedef dilde “Öğretimde budur.” şeklinde aktardığını görmekteyiz. Hedef metindeki bu ifade “Eğitim de budur” şeklinde çevrilseydi konuya daha uygun düşebilirdi. Ayrıca Kaynak metindeki “პეტერბურგიდამ იქნება? cümle hedef dilde “Herhalde Petersburg’dan aldınız.” şeklinde aktarmıştır. Hâlbuki kaynak metinde soru şeklinde bir ifade kullanılmasına rağmen hedef metinde bu anlamı alamıyoruz. Çevirmen bunu düz cümle biçimde algılayarak hedef dile aktarmıştır. “Herhalde” kelimesini kullanarak cümleyi belirsizlik anlamı katarak cümleye soru anlamı katmayı amaçlamayı düşündüğünü de aklımıza getiriyor. Ama yine de soru işaretini çeviride ekleyeydi bu belirsizlikte kalmayabilirdik.

ÖRNEK VI

შვიდს წელიწადში ორი გენერალი? დიდი საქმეა, დიდი ცივილიზაცია არის. მერე როგორი გენერალი?! მართალი გენერალი! თუ ღვთის ძალით თქვენში ცივილიზაციამ ეგრე იარა, სამოც-და-ათ წელიწადს უკან კიდევ ოცი გენერალი მოგემატებათ და სულ ორმოცი შეიქმნება. დიდი საქმეა. მე ეგ არ ვიცოდი. ან საიდან უნდა შემეტყო? სულ არ იქნება სამი წელიწადი, რაც ამ ქვეყანაში ვარ. სწორედ მოგახსენოთ, არც მოცლა მქონდა, რომ თქვენის ქვეყნისათვის მეცნიერი თვალი დამეკვირვებინა . მე ერთს დიდს საოსტატო საგანს გამოვეკიდე, მრავალი ვიძიე, ისტორიები წავიკითხე და ჩემი დრო წახდა ჩემი ღვაწლი, შთამომავლობა მოიგონებს ჩემს სახელსაცა. (მგზავრის წერილები, გვ. 15)

Yedi yılda iki general. Önemli sayı. Medeniliğiniz oldukça gelişmiş. Hem de nasıl generaller? Gerçek generaller. Eğer medenilik siz de bu şekilde gelişse yetmiş yıl sonra yirmi general daha, toplam kırk generaliniz olur. Çok önemlidir. Ben bunu bilmiyordum. Nereden bilecektim, bu ülkeye geldim geleli üç yıl bile olmadı. Doğrusunu söylesem ülkenize bir bilim adamı gözüyle bakacak zamanım da olmadı. Ben çok önemli konuyu araştırıyordum. Çok çalıştım, kaynakları okudum ve bu bilimsel çalışmaları bütün vaktimi aldı. Ama çabalarım boşa gitmedi, gelecek nesiller beni unutmayacak. (Yolcunun Yazıları, s. 46)

Bu örnekte orijinal metindeki söylem çeviri metinde başka deyişle hedef dile anlamsal anlamından uzaklaşarak kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin; orijinal metindeki “დიდი ცივილიზაცია არის.” ifade çeviri metinde “Medeniliğiniz oldukça gelişmiş.” şeklinde çevrilerek anlamsal bozukluğa sebep olmaktadır. Bu ifadenin yerine “Medeniyetiniz oldukça gelişmiş.” kullanılırsa konunun anlamsal bütünlüğü sağlanmış olunurdu. Çünkü “medenilik” ifadesi “medeniyet” kelimesiyle anlamsal olarak aynı olmasına rağmen çeviride “medeniyet “

şeklinde çevrilmesi daha uygun olurdu.

ÖRNEK VII

აი, ქვეყანაში ახალი აღებ-მიცემობაც გაჩნდება: ჩაივლით ერთ მშვენიერს დილას თქვენს ქალაქში და დაინახავთ ბუზების მალაზიასა. ცუდია თუ? რამდენი მშიერი კაცი ლუკმას იშოვნის ბუზების მეოხებითა. ეხლა კი ბუზები რანი არიან? არაფერი. რის გამოსადეგნი არია? არაფრისა. აი, მეცნიერის და ჭკვიანის კაცის ნამოქმედებსა და ნაღვაწლს რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნებისთვის. მე აქ არ მოვდიოდი, თუმცა კი ბევრს მეხვეწებოდნენ . ჩემს გულში ვამბობდი: ღმერთს თუ ნიჭი მოუცია რამე ჩემთვის, ისევ ჩემებს გამოვადგე მეთქი; მაგრამ ამ ახლად დაჭერილ ქვეყნებს უფრო განათლება უნდა-მეთქი; აქ განათლებული კაცები საჭირონი არიან. აბა ცოტა ხანი მოიცადეთ, რა მოხდება. (მგზავრის წერილები, გვ. 16)

Bir gün şehrinizde gezerken sinek mağazasını görürsünüz. Bu kötü mü? Birçok fakir insan sinekler sayesinde ekmek parasını kazanabilir. Şimdi ise sinekler ne işe yararlar? Hiç! İşte, bilgin ve akıllı insanın çabalarının ve gayretlerinin önemi ne kadar büyük ülke için. Bana çok ısrar ettiği takdirde ben ülkenize gelmek istemiyordum. Kendi kendime, Yaratan madem bana akıl vermişti, ben de çevremdekilere hizmet edeyim” – diye düşünüyorum. “Ama ülkenizin aydın insanlara ihtiyacı var. Yakında neler olacağını görürsünüz. (Yolcunun Yazıları, s. 47)

Sunduğumuz bu örnekte çevirmen kaynak metnin giriş bölümlerinde gerek içeriğin gerekse biçimin aktarılmasına büyük bir özen göstermiştir. Böylece hedef dilde anlamsal eşdeğerliğin korunmakla birlikte yapısal yönden yani üslup açısından bir zıtlığın söz konusu olmadığı da söz konusudur.

ÖRNEK VIII

ამ ყოფითა მთელის პეტერბურგის განათლება აქ გადმოვა. მაშინ ჰნახავთ, რომ ერთს მშვენიერს დღეს სეირნობა გაიმართბა იზლერის ბაღში, იმ ბაღში თქვენი ქალები თამამად სიარულს დაიწყებენ, გინდა ერთს უთხარ „შენი ჭირიმე“, გინდა მეორეს, ხმასაც არ გაგცემენ. (მგზავრის წერილები, გვ. 16-17)

O zaman burası da Peterburg gibi aydın olacak. Bir gün İzler bahçesinde gezintiler yapılacaktır. O bahçede bayanlarımız rahat gezerler. İster birine “canım” de, ister diğerine, size hor bakmazlar. (Yolcunun Yazıları, s. 47)

Yukarıda örnekte çevirmen hedef dilin okurunu göz önünde bulundurarak onların alışık olduğu bir söyleyiş tarzıyla vermeye çalışmış, özellikle içeriğin anlaşılması ön planda tutulmuştur. Bundan dolayı da kaynak metinde yer alan “*შენი ჰიორიძე*“, ifadesi Gürcüce’de “*Sana kurban olayım*” yani sevgi ifadesi anlamı taşıdığından ötürü hedef dilde çevirmen “*canım*” şeklinde yine sevgi anlamı veren bir ifadeyle çevirme gereği görmüştür.

ÖRNEK IX

ჰოი, ბნელო ღამეე! მეჯავრები შენ მე. შენის კალთის ქვეშა, ვინ იცის, რამდენი გაბოროტებული მტერი ადამიანისა ეხლა თავს იმალავს? ვინ იცის, ამ ბნელ ფარდის ქვეშ, რომელიც ეხლა ჩემს თვალს ჩამოაფარე, რამდენი მჭედელი და მტარვალი ქვეყნისა სჭედავს ბორკილთა ადამიანის ბედის შესაჭედად? შენ ხარ ხელის შემწყობი იმ ხელობისა, რომელსაც თვალთმაქცობას ეძახიან და რომელიც ადამიანის დამფრთხალს გონებასა და უბედურობას ბედნიერად აჩვენებს ხოლმე; შენ ხარ ჟამი და დრო კუდიანების სერობისა, საცა ისმის სადღეგრძელო სიბნელისა და უმეცრებისა. ჰოი, ბოროტო, წარვედ ჩემგან, დღეო ნათლო, მოვედ შენ!..(მგზავრის წერილები, გვ. 19)

Ah! Kara gece, senden nefret ediyorum. Kim bilir insanın ne kadar öfkeli düşmanı saklanıyor karanlık gecede. Senin kara perdenin kim bilir kaç demirci ve ülkenin düşmanı insanlığa kelepçeler hazırlıyor. Sen ikiyüzlülüğe yardım edensin. İkiyüzlülük ise insanın korkutulan aklına mutsuzluğu mutluluk olarak göstermektedir. Gecede cinlerin ziyafeti yapılır. Ziyafette ise karanlığın ve cahilliğin şerefine içiliyor. Kötü gece, git benden, aydın gün, gel bana! (Yolcunun Yazıları, s. 49-50)

Yukarıdaki örneği değerlendirdiğimizde kaynak metin karmaşık, dolaşık cümlelerden oluşmaktadır. Çevirmen burada okur odaklı bir çeviri anlayışını benimsemiş, sözcükleri hedef dile aktarırken kaynak metnin anlamını da göz önünde bulundurmuş, hedef dilde aynı yansıtan sözcüklerle aktarmaya çalışmıştır. Bir bütün olarak metni ele aldığımızda ilk görünüşte kaynak metin ne kadar karmaşık görünse de hedef dili o derece okurun anlayacağı tarzda aktarma eylemine gitmiştir.

ÖRNEK X

სტანციაში შევიტყე, რომ მთებში დიდი დაბრკოლებაა ფომტით მიმავალისათვის, რადგანაც სტანციებში ცხენები ხშირად თურმე აკლდებათ. მირჩიეს ფასანაურამდე ცხენი მექირავნა და ცხენ- და- ცხენ გადავსულიყავ. მე ეს

რჩევა ჭკვაში დამიჯდა. იმ ფიქრით მივეცი თავი ძილს, რომ ხვალე საჯდომს ცხენს ვიქირავებ და ისე გადვივლი მთებსა. (მგზავრის წერილები, გვ. 20)

Kar üzerinde at arabasıyla gidenler için dağlarda çok problem olduğunu öğrendim. Çünkü karda atlar çoğu zaman eksik oluyormuş. Bana Pasanaur'a kadar kiralık atla gitmemi tavsiye ettiler. Bu tavsiyeyi beğendim. Ertesi gün at kiralama ve onunla dağlara gitme fikriyle uykuya daldım. (Yolcunun Yazıları, s.50)

Verdiğimiz bu örnekte de çevirmenin, kaynak metnin içerik ve dil bilgisel özelliklerine sadık kalarak bir çeviri yaptığını söyleyebiliriz. Burada çevirmen iki dil arasında eş değerlilik kurarken kaynak metnin içeriğinin ya da bu metinde kullanılan üslup özelliklerinin hedef dildeki okuyucuların anlayabileceği bir tarzda aktarma yoluna girmiştir.

ÖRNEK XI

გავედი სტანციის გარეთ და ერთს მოხევეს შევვდი. ვიქირავე მისგან ცხენი იმ პირობითა, რომ თითონაც ცხენით გამომყოლოდა. ბოლოს არამც თუ ვინანე, დიდად კმაყოფილიც დავრჩი, რომ ჩემი საქმე ეგრე მოეწყო. ჩემი მოხევე ძალიან კაცი გამოდგა. იგი იყო ჭადარა-მორეული, ხანში შესული კაცი. ბოლოს გამოჩნდა, რომ იგი თვალ-ყურ-მადევიარც ყოფილა იმ პატარა ქვეყნისა, რომელიც მის გარეშემო ბედს შემოეხაზა და რომელიცა იმის უფერულის ცხოვრების მისაქცევ- მოსაქცევად დაენიშნა. (მგზავრის წერილები, გვ. 20)

Gardan çıktım ve bir Mokheveye rastladım. Atla bana eşlik etmek üzere ondan at kiraladım. Sonunda onunla yolculuk yapmaktan çok memnun kaldım. Mokheve çok ilginç bir adam çıktı. O saçları ağarmış, yaşlı bir adamdı. Sonunda onun ülkesinin nabzına bakan bir insan olduğunu öğrendim. (Yolcunun Yazıları, s. 50)

Yukarıdaki örnekte “*Sonunda onun ülkesinin nabzına bakan bi insan olduğunu öğrendim*”, cümlesi biçimsel eşdeğerlik göz önünde bulundurularak yapılan bir çeviri değildir. Türkçe okuru için bu cümle açıdan kabul edilebilir görünmektedir. Ama bu cümleyi çevirmen hedef dil odaklı bir tarzda aktarmaya çalışmış, kaynak metnin biçimsel durumunu göz önüne almayıp doğrudan hedef dil odaklı bir çeviri yolu izlemiştir.

ÖRNEK XI

- რას იცინი?

- საცინალს ვიცინი. ცარიალ სტვამაქი მაგნით ვერ გაძლებს.

- აქ ძალიან მოსავალი უნდა იცოდეს?!

- რაიდ არ ეცოდინების? ადგილ არაა გონჯაი,პატარ გვაქვს: თვითვალს კაცს ორ-ორ შაბადის ყანა არ ექმნების. ვიწროდ ვარნ.

- ეს დიდი გზა დიდ ხელს მოგცემთ.

- რაი ბედნეაა გზაი? იგ მისთვის ვარგობს, ვისეც თვის ნაშვრელ-ნამუშევერ გასატან-გასასყიდ აქვს.

- მაშ ქირაზედ არ დადიხართ?

- რაიდ არ დავდივართ? დავდივართ.

-“Niye gülüyorsun?”

-“Gülünecek ve ondan gülüyorum, sadece güzel yerlerle karnını doyuramazsın.”

-“Her halde bu toprak çok verimlidir.”

-“Verimlidir, toprağımız iyidir, ama az. Bir kişinin tarlası iki dönüm bile değil.”

-“Her halde bu uzun yol sizin için çok karlıdır.”

-“Yol bize ne karı getirebilir?” Yol ürünlerini satmaya götürenlere yararlıdır.

- “Kiracılık yapmıyor musunuz?”

-“Yapıyoruz.”

Bu örneği de incelediğimizde eserde yer alan bir diyalog parçasını görmekteyiz. Örneği ele aldığımızda kaynak metinde yer alan diyalogun konuşma sayısı 8 olurken hedef metine baktığımızda ise bu sayının da 8 olduğunu görmekteyiz. Buradan anlaşılan o ki çevirmen hedef dile aktarmada diyalogdaki konuşma metnini azaltmamıştır. İçerik anlamında ele aldığımızda ise içeriğinde de aktarma yönünde bir olumsuz biçimde ele alınmadığını söyleyebiliriz. Ancak kaynak metnin alttan son iki konuşmasına baktığımızda çevirmenin hedef metne aktarımı sürecinde hedef metnin son diyalog konuşma kısmında cevaben bir kısaltmaya başvurduğunu görmekteyiz. Bunun anlamsal bir bozukluk oluşturmadığını çevirmenin okuyucuya kısa ve öz bir şekilde aktarmak istediğini düşünebiliriz.

Sonuç

Bu çalışmada Gürcü edebiyatının ünlü şair ve yazarlarından biri olan İliya Çavçavadze'nin *მგზავრის წერილები*(Mgzavris Tserilebi) adlı eserinin Asmat Caparidze tarafından Türkçeye aktarılan çeviri versiyonu olan *Yolcunun Yazıları* bilimsel ve nesnel çeviri

çerçevesinde değerlendirmelerde bulunuldu. Bu değerlendirmelerde kaynak metne ve amaç metinden seçilen örnekler karşılaştırılarak, deyim, mecaz anlatım gibi dil oyunlarının üzerine tespitlerde bulunulmaya çalışıldı. Hedef dildeki anlatımda meydana dil oyunlarının yerine uygulanabilecek öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Böylece eserden seçilen örnek paragrafların çeviri çözümlemesi aşamasında, çevirmenin kaynak metnin biçimsel ve içerik yönünden önemini korumakla birlikte dilbilimsel ve anlamsal olarak kaynak metne uygun bir çeviri ortaya sunduğunu söyleyebiliriz. Ancak şunu da belirtmek gerekirse sözünü ettiğimiz çevirmen bir Gürcü'dür. Bu çevirmen Gürcüce metni Türkçe bir metne aktarmıştır. Gürcü dili ana dili olması nedeniyle çeviri yaparken dille az da olsa oynadığı ve onunla ilgili deneyiminden dolayı eklemelere ve kısaltmalara da yer vermiştir. Şöyle ki, Türkçenin tüm inceliklerini yorumlamada biraz zorlandığını da söyleyebiliriz. Ayrıca kaynak metin ve hedef metin arasında ki eşdeğerlik, çevirmenin her iki dile ve kültüre de hâkim olduğu açıkça ortaya koymaktadır. Anlaşılması güç kelimelerin olmasının yanı sıra çevirmenin kaynak metin yazarına duyduğu saygıyı da ortaya koymaktadır. Kısacası Gürcü edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan İliya Çavçavadze'nin *მგზავრის წერილები* (Mgzavris Tserilebi) adlı yapıtının usta çevirmen Asmat Caparidze tarafından Türk kültürüne tanıtılması çevirideki başarının bir göstergesi niteliğindedir. Ortaya konulan buldular da kaynak ve hedef metin karşılaştırmasında da çevirmenin başarısını bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Kaynaklar

- ÇAĞÇAVADZE, İ. (1977). *İliya Çavçavadze*. Tiflis: Sabçota Sakartvelo.
- CAPARİDZE, A. (2007). *İliya Çavçavadze, Yolcunun Yazıları*. Tiflis: Axali Xidi.
- EVEN-Z. (2012). *The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem. The Translation Studies Reader* (ed. By Lawrence Venuti). NewYork: Routledge.
- KOLLER, W. (1987). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Romannisch-Deutscher Sprachbereich, München.
- RİCOEUR, P. (2008). *Çeviriler Üzerine*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TOKLU, M. O.(2007). *Dilbilime Giriş (2.basım)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TÜRK DİL KURUMU. (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TANRIKULU, L. (2010). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" Romanının Almanca Çevirisi ("Seelenfrieden") Örneğinde Edebi Çeviri Eleştirisi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Almanca Öğretmenliği Anabilim Dalı.
- UYANIK, A. (2012). Patrick Süskind'in "Koku" Adlı Romanının Türkçe Çevirisinde Dil Oyunları Eşdeğerliği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5, 1219-1229.
- VARDAR, B. (1981). *Çeviri Konuşmaları*. İstanbul: Yazko Çeviri.
- YALÇIN, P. (2002). Le Rouge et le Noir'ın Bir Çevirisi Üzerine. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 17.

- YALÇIN, P. (2003). Jean-Louis Mattei'den Örneklerle Çeviride Kültürel Unsurlar Sorunu. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23[1]
- YALÇIN, P. (2003). Vedat Gülşen Üretürk'ün Kırmızı ve Siyah Çevirisindeki Dil Kullanımı. *Dil Dergisi*, 118, 34-42.
- YAZICI, M. (2004). *Çeviri Etkinliği*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.